

Перспективи розвитку краєзнавчого руху: пропозиції до проекту Державної програми розвитку краєзнавства на період до 2025 р.

У 2010 р. закінчився термін дії Державної програми розвитку краєзнавства до 2010 р., затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України № 789 від 10 червня 2002 р. Важливими результатами її реалізації стали зростання ролі краєзнавства в українському суспільстві, посилення впливу регіональних краєзнавчих осередків на духовне життя громадськості, надання Спільці статусу Національної. Проте, ціла низка конкретних завдань залишилися не вирішеними. Відомо, що попередня Програма не фінансувалась державою, і всі значні досягнення можна віднести на рахунок подвижницької праці керівників регіональних організацій, активістів краєзнавчого руху, науковців, працівників освітянської галузі, фахівців пам'яткоохоронної, музейної, архівної, туристичної справи.

Перед НСКУ сьогодні стоїть завдання, використовуючи напрацьований за останні роки досвід краєзнавчої роботи та враховуючи всі сучасні реалії і виклики, по-новому подивитись на перспективи краєзнавства, сповна оцінити його суспільнозначимий потенціал і запропонувати програму дій щодо розгортання краєзнавчого руху, залучення широкого загалу до вивчення і збереження культурної спадщини України.

Публікуючи проект Державної програми розвитку краєзнавства на період до 2025 р., пропонуємо нашим читачам висловитись щодо перспектив розвитку українського краєзнавства.

**Президія правління Національної спілки
краєзнавців України**

Проект

Програма розвитку краєзнавства на період до 2025 р.

I. Загальні положення

В умовах державотворення України початку XXI ст. актуальними постають питання культурного і духовного розвитку. Особливо це стосується ролі краєзнавчого руху в розбудові й утвердженні української державності на засадах демократизму, високої духовності та громадянськості. Краєзнавчий рух у нашій країні, авангардна роль в якому належить творчій професійній організації – Національній спілці краєзнавців України, об'єднує дослідників рідного краю, котрі опікуються збереженням вітчизняних святинь, пам'яток історії та культури, розвивають музейництво й колекціонування, проводять активну просвітницьку діяльність, підтримують розвиток духовної культури України, сприяють збереженню національних традицій і народної творчості, повертають із небуття імена видатних співвітчизників, відкривають маловідомі сторінки історії, здійснюють велику патріотичну роботу серед молоді, виховуючи в неї почуття національної гідності, любові до рідного краю, поваги до народних традицій. Головне покликання дослідника рідного краю органічно випливає з пізнавальної, світоглядної, людинотворчої функції краєзнавства як комплексної галузі знань і широкого громадського руху. Мета краєзнавця – розкрити історію малої батьківщини в усій її оригінальності й неповторності, засвоїти досвід попередніх поколінь та уроки історії, сприяти аналізу тенденцій і закономірностей розвитку сучасного суспільства та, опираючись на ці знання, підтримувати в ньому високі гуманістично-духовні ідеали й загальнолюдські цінності, впливати на формування у молодого покоління самостійного і свідомого вибору власної перспективи. Подвижницька праця краєзнавців закладає міцний фундамент національної свідомості, наукового світогляду в суспільстві, стверджує високі морально-етичні ідеали.

Сьогодні виокремило нагальну необхідність у відродженні духовності, історичної пам'яті та національної культурної спадщини українців. Краєзнавству належить виняткове місце у процесі вивчення і збереження багатотомних культурних традицій самобутніх куточків України. Формуючи громадянські, духовні, інтелектуальні риси сучасної громади, краєзнавство виступає могутнім чинником успішного розвитку українського суспільства XXI ст. і сприяє прискоренню важливих процесів у різних сферах громадсько-політичного й духовного життя. Соціогуманітарна парадигма краєзнавства набуває пріоритетного і суспільного значення.

Своєчасність програмних перспектив у краєзнавстві зумовлюється новими суспільно-політичними викликами на тлі глобалізаційних процесів у світі. Неодмінною умовою розвитку державної незалежності виступають духовні основи українського соціуму, зміцнювати і поглиблювати які покликане краєзнавство.

II. Мета та завдання Програми

Основні тенденції розвитку та суспільнозначима роль краєзнавства виявляють необхідність повноцінного використання його широкого потенціалу.

Метою Програми є подальший розвиток краєзнавства як галузі наукових знань та розгортання краєзнавчого руху – невід'ємної складової сучасного громадянського суспільства.

Завданнями Програми є:

- узагальнення теоретичного і практичного досвіду в краєзнавстві, удосконалення його науково-методологічних основ, поглиблення досліджень джерельної бази, розробка галузевих напрямів: історичного, природничого, географічного, етнографічного, культурно-мистецького, освітянського, пам'яткознавчого, музейницького, бібліотечного, туристичного, екологічного;
- поширення краєзнавчої складової та зміцнення навчально-методичної бази краєзнавства у системі національної освіти;
- популяризація краєзнавчих досліджень і залучення широких кіл громадськості до збереження історико-культурної спадщини України.

III. Заходи щодо виконання Програми розвитку краєзнавства на період до 2025 р.

Науково-дослідна діяльність:

1. Розробити концепцію інституціонального розвитку краєзнавства і започаткувати Науково-дослідний інститут краєзнавства як науково-методичний та координаційний центр краєзнавчих досліджень в Україні.
2. Вирішити питання організаційної та науково-методичної роботи з підготовки енциклопедичного видання «Історія міст і сіл України».
3. Продовжити участь краєзнавців у Державній програмі з підготовки багатотомної науково-документальної серії книг «Реабілітовані історією».
4. Сприяти підготовці багатотомного видання «Звід пам'яток історії й культури України».
5. Розробити перспективний план проведення міжнародних, всеукраїнських і регіональних науково-практичних конференцій, круглих столів, читань із краєзнавчої проблематики до 2025 р.
6. Проводити наукові зібрання й тематичні заходи, присвячені пам'яті академіка П.Т. Тронька та інших видатних постатей у краєзнавстві.
7. Вирішити питання про проведення навчально-методичних нарад, науково-методичної роботи з викладачами та вчителями навчальних дисциплін із проблем краєзнавства.
8. Вивчити питання про підготовку методичних розробок, підручників і посібників з краєзнавства.
9. Розглянути питання про запровадження в педагогічних вищих навчальних закладах курсів «Методика викладання краєзнавства у загальноосвітніх школах».
10. Забезпечити підготовку універсального навчального підручника «Основи краєзнавства» для студентів вищих навчальних закладів усіх спеціальностей.

11. Вирішити питання про введення навчального курсу «Основи краєзнавства» до циклу гуманітарних дисциплін у вищих навчальних закладах.
12. Запровадити навчальну дисципліну «Історія рідного краю» у програмі загальноосвітніх шкіл для 1-11 класів.
13. Забезпечити науково-методичну підтримку секції «Історичне краєзнавство» Малої академії наук України та відзначення кращих робіт відзнаками НСКУ.
14. Сприяти відкриттю у вищих навчальних закладах на гуманітарних факультетах кафедр краєзнавства.
15. Створити на базі провідних вищих навчальних закладів державної форми власності науково-методичні центри краєзнавства.
16. Розглянути питання про підготовку та захист бакалаврських, дипломних, магістерських і дисертаційних досліджень із проблем краєзнавства, проведення щорічних студентських краєзнавчих практик.
17. Передбачити у програмах із підвищення кваліфікації вчителів, викладачів, державних службовців і працівників закладів культури навчальний курс з краєзнавства.
18. Розробити перспективний план проведення щорічних науково-краєзнавчих експедицій із проблем збереження історико-культурної спадщини України.
19. Вивчити питання щодо розвитку традицій народної художньої творчості та збереження осередків народної мистецької спадщини.

Просвітницькі заходи:

20. Розробити перспективний план заходів щодо відзначення пам'ятних дат у краєзнавстві до 2025 року.
21. Розглянути питання про участь краєзнавців у проектах зі збереження й охорони сакральних пам'яток дерев'яної архітектури України.
22. Залучити краєзнавчий актив до програм збереження та музеєфікації пам'яток козацької історії.
23. Започаткувати проект з увічнення пам'яті зниклих сіл України.
24. Вивчити питання про заснування Музею історії краєзнавчого руху в Україні.
25. Розробити програму розвитку й популяризації діяльності громадських музеїв і музейних кімнат у населених пунктах та навчальних закладах України.
26. Запровадити культурологічний медіа-проект «Музейні скарби України», де відтворити через музейні збірки історію українського музейництва XIX – поч. XXI ст.
27. Забезпечити щорічне вручення премій НСКУ ім. Д. Яворницького, академіка П. Тронька та пам'яткознавця М. Сікорського активістам краєзнавчого руху.
28. Розглянути питання про заснування регіональних премій за краєзнавчу діяльність дослідників рідного краю.
29. Започаткувати проект «Закарбовані історією», який передбачає розробку перспективного плану встановлення у всіх регіонах країни пам'ятних дошок видатним постатям і знаменним подіям в історії України та краю.
30. Налагодити співпрацю НСКУ з національними творчими спілками, громадськими об'єднаннями в Україні та за кордоном у питаннях збереження національної історико-культурної спадщини в нашій країні та за її межами.
31. Залучити центральні й регіональні засоби масової інформації до висвітлення подій та постатей з історії та сучасного життя краєзнавства України.
32. Включити до перспективного тематичного плану випуску знаків поштової оплати виготовлення поштових марок, художніх маркованих конвертів, листівок і ювілейних монет, присвячених знаменним датам та видатним постатям українського краєзнавства.

Видавничча справа:

33. Розробити перспективний план підготовки та видання краєзнавчої літератури на період до 2025 р., передбачивши:

- наукові збірники й науково-популярні праці, присвячені академіку П.Т. Троньку та іншим видатним постатям українського краєзнавства;
- систематичне видання журналу «Краєзнавство», літопису НСКУ, збірника науково-краєзнавчих експедицій;
- енциклопедію українського краєзнавства;
- історію краєзнавчих досліджень та краєзнавчого руху в Україні;
- біобібліографічний довідник «Українські краєзнавці»;
- музейну енциклопедію України;
- краєзнавчі регіональні видання;
- підручники, посібники та навчально-методичну літературу з краєзнавства для шкіл і вищих навчальних закладів;
- науково-методичну літературу з туристичної справи, туристичні довідники та путівники по екскурсійних маршрутах;
- біографічні та бібліографічні каталоги;
- видання друкованої продукції (буклетів, плакатів, листівок, календарів) з краєзнавчою символікою тощо.

34. Запровадити проект «Електронний каталог краєзнавчих видань».

35. Створити електронну базу даних про історію населених пунктів України та зниклих сіл.

Організаційні заходи:

36. Розробити обґрунтовану програму фінансування регіональних організацій Спілки для здійснення статутної діяльності.

37. Розглянути питання про виділення офісних приміщень для регіональних організацій НСКУ.

38. Вирішити питання про залучення краєзнавців як експертів до роботи державних комісій, колегій, громадських рад тощо для професійного відстоювання інтересів суспільства та громадськості.

39. Започаткувати програму усної історії «Свідчення поколінь», яка передбачає збір і узагальнення оригінальних розповідей представників різних поколінь нашого народу, приватних документів, речей, що дозволить правдиво відтворити сторінки історії України.

40. Поновити роботу Міжвідомчої ради з краєзнавства при Президії НАН України та розробити програму її співпраці з науковими краєзнавчими інституціями.

41. Розглянути питання про запровадження спеціальності «Краєзнавство» при присудженні наукових ступенів.

42. Вивчити питання про присудження державних щорічних і довічних стипендій Президента України, Міністерства культури України для членів НСКУ.

43. Розробити пропозиції про внесення до державного реєстру професії «краєзнавець», запровадження на державному рівні Дня краєзнавця та започаткування почесного звання «Заслужений краєзнавець України».

44. Вирішити питання про безкоштовне відвідування членами НСКУ музеїв державної форми власності та користування матеріалами архівів, що перебувають у віданні Державної архівної служби України.

